

ПИТАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ ТА КОМУНІКАТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

<http://dx.doi.org/10.18524/2307-4558.2019.31.178513>

УДК 811.111'42-116.3

ГРИНЯ Наталія Олександрівна,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка; вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000, Україна; тел.: +38 066 2279252; e-mail: nata.eng777@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-0399-7008

ФУНКЦІОНАЛІЗМ І ТЕОРІЯ ОПОЗИЦІЙ ЯК БАЗОВІ ПРИНЦИПИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАСОБІВ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНТРАСТУ В АНГЛІЙСЬКОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

Анотація. Стаття присвячена проблемі функціоналізму та теорії опозицій як основним принципам дослідження засобів реалізації контрасту в англійськомовному художньому дискурсі. *Мета* статті — здійснення лінгвопрагматичного аналізу функціоналізму та теорії опозицій як лінгвістичної основи аналізу засобів реалізації контрасту в англійськомовному художньому дискурсі. *Об'єкт* вивчення — функціоналізм та опозиції як базові принципи дослідження засобів реалізації такого контрасту. *Предметом* дослідження є засоби вираження контрасту в англійськомовному художньому прозовому дискурсі. Застосовано методику лексикографічного, структурно-синтаксичного, лексико-семантичного, функційного, контекстуально-ситуативного, інтерпретативного аналізу. *Результатом* нашого дослідження функціоналізму як лінгвістичного напрямку та аналізу його основних характеристик є *висновки* про те, що принцип протиставлення елементів є структуротвірною засадою композиційно-семантичної організації художнього прозового тексту. Опозиція в її різнорівневих, структурних, семантичних і смислових реалізаціях є також продуктивним методом аналізу подібностей і відмінностей її компонентів у різних комунікативних ситуаціях текстового контрасту. Доведено, що контраст реалізується в текстовому просторі за допомогою цілої низки взаємодіючих опозицій.

Ключові слова: контраст, функціоналізм, теорія опозицій, текст, протилежність, англійськомовний художній дискурс.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Лінгвістичний функціоналізм, що складає теоретично-методичне підґрунтя цього дослідження, напрямок у мовознавстві, котрий описує і пояснює властивості мови через її функції. Основна ідея функціоналізму — у поясненні мовної форми її функціями. Термін *функціональна / функційна лінгвістика* використовують у декількох значеннях. У вузькому сенсі його вживають стосовно Празької лінгвістичної школи. За телеологічним принципом (Р. О. Якобсон, М. С. Трубецької, С. О. Карцевський), мова як цілеспрямована знакова система засобів експлікації покликана виконувати функції (передусім — комунікативну). Такий погляд зумовив розвиток функційного підходу в описі різних мовних явищ — від фонології до семантики. Мета цієї статті — здійснення лінгвопрагматичного аналізу функціоналізму та теорії опозицій як лінгвістичної основи аналізу засобів реалізації контрасту в англійськомовному художньому дискурсі. Об'єкт вивчення — функціоналізм та опозиції як базові принципи дослідження засобів реалізації контрасту в англійськомовному художньому дискурсі. Предметом дослідження є засоби вираження контрасту в англійськомовному художньому прозовому дискурсі. Вивчення засобів реалізації контрасту досягнуто через застосування методики лексикографічного, структурно-синтаксичного, лексико-семантичного, функційного, контекстуально-ситуативного, інтерпретативного аналізу.

Функціоналізм як напрям у широкому сенсі виходить за рамки структуралізму і ґрунтується на положенні про те, що мовна система та її складові схильні до впливу і формуються під впливом функційних потреб. Відтак, завдання функціоналізму полягає в поясненні мовної форми (контрасту зокрема) через її функцію. У цьому сенсі функціоналізм, протиставлений формалізму, постулює мовну структуру незалежно від будь-яких функцій і заперечує вплив функцій і комунікативних цілей на систему мови. Основний недолік функціоналізму, на думку представників формальної граматики (Н. А. Хомський), полягає в нечіткості поняття *функція* в цілому і *комунікативна функція* зокрема. Фактично, під сумнів ставиться сам пріоритет комунікативної функції мови. Така критика не заперечує функційного підходу до аналізу засобів контрасту у художньому тексті, а лише показує його обмеженість і потребу розгляду інших мовних функцій. Отже, можна стверджувати, що:

- *функціоналізм* не заперечує існування самостійної мовної системи або мовної форми, а лише стверджує, що вона схильна до функційного впливу;
- *функціоналізм* не цурається формальних методів опису;
- ставлення до формальних методів не пов'язане з основним пунктом протистояння функціоналізму і формалізму — ставленням до ролі функції мови і до впливу функції на мовну систему.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Функціоналізм як напрям має міждисциплінарну основу. Дослідження проводяться на стику з психологією (У. Чейф [17, с. 360], Р. Томлін [27, с. 455–479]), соціологією (С. Томпсон [26, с. 299–309]), статистикою (М. Драєр [19]), історією та природничими науками (Д. Ніколс [20, с. 202]). Ця тенденція характерна для багатьох гуманітарних парадигм ХХ–ХХІ століть. Він є принципово типологічно орієнтованою лінгвістикою та не формулює апріорних аксіом про структуру мови, а цікавиться усім обсягом фактів про функції лінгвальних одиниць природних мов — функційною специфікою контрасту, у нашому випадку, зокрема. Загальною характеристикою функціоналізму є емпіризм, тенденція до аналізу великих обсягів фактів, набутих під час спостереження за дієвістю мови у комунікативному просторі соціуму з активним використанням кількісних методів — від простих підрахунків (Т. Гівону [27, с. 363]) до статистики в повному обсязі (Р. Томлін [27, с. 455–479]).

Виклад основного матеріалу. Як лінгвістичний напрям функціоналізм вивчає мовну форму. Але в рамках своєї концептуальної специфіки дослідники вважають, що мовна форма в принципі мотивована мовними функціями, тобто, адаптована до функцій, виконуваних мовою. Слово, одне з ключових питань функціоналізму — це питання про автономність мовної форми. Утім, за рівнем радикальності можна виокремити три рівні відособлення функційного напрямку від формального, не хутяючи прив'язкою до аналізу засобів контрасту в художньому тексті.

- *консервативний рівень*, при якому функційний аналіз розглядають як додаток до формального аналізу;
- *помірний рівень*, при якому досліджується, здебільшого, граматику, що вважається відносно автономною структурою, вмотивованою певними функціями;
- *радикальний рівень*, у рамках якого функціоналісти вважають, що граматику може бути зведена до дискурсивних чинників.

Розглянемо деякі концептуальні положення функційної лінгвістики, найбільш загальним постулатом якої є думка про те, що мова влаштована відповідно до своєї комунікативної функції. С. Томпсон, зауважує, що граматику мотивована значною мірою функційними обставинами. «Ключова риса функціоналізму — це визнання того, що принципи, що лежать в основі устрою мовної системи, похідні від 'екологічного контексту', в якому функціонує мова» [25, р. 93].

Принцип мотивації граматики дискурсивним вживанням може бути проілюстрований такою цитатою: «Якщо ми хочемо зрозуміти, чому граматичні моделі працюють так, як вони працюють, ми повинні звернутися до того, як мова використовується мовцями у звичайному побутовому діалозі. З методологічної точки зору важливо відзначити, що до уваги не беруться чинники, котрі впливають на їхнє власне вживання. Тільки інтерпретуючи розмовний дискурс, можемо з'ясувати дистрибутивні моделі, безпосередньо пов'язані з питаннями про те, як виникають граматичні моделі, котрі нас цікавлять» [26, р. 250].

Важливим для функціоналізму є кореляція форми і прагматики. Так, принцип дискурсивної мотивації може бути обґрунтований частотністю використання комунікантами конкретної форми. Дж. Хейман декларує принцип економії: при інших рівних умовах вибираються економніші, коротші форми. «Довільність граматичної структури здебільшого обумовлена існуванням мотивацій, таких, як іконізм і економія, які перебувають у відношенні конкуренції в рамках однієї і тієї ж мовної осі» [22, р. 781].

«Оскільки граматику народжується (emerges) з конкуруючих мотивацій, що вкорінені в когнітивній та прагматичній організації людської взаємодії, то найбільш валідний підхід до пояснення граматики, як здається, — намагатися зрозуміти когнітивні та прагматичні принципи, а також принципи «рутинізації», від яких залежать сили, що формують граматику» [25, р. 96]. Таким чином, звернення до прагматичної природи функціонування мови є визначальним у сучасних напрямках функційної лінгвістики.

Поняття *опозиція* в лінгвістиці — одне з понять структуралізму: істотне для смислорозпізнавання відмінностей між одиницями плану вираження і плану змісту. Проблему опозицій та контрасту досліджували віддавна: І. В. Арнольд [1966], І. Р. Гальперін [1981], Ф. де Соссюр [1999], М. С. Трубецької [1960] та ін. Наука зобов'язана першим вченням про «семантичні опозиції» передусім М. С. Трубецькому, який в його основу поклав тезу Ф. де Соссюра про використання лінгвального механізму на засадах тотожностей і суперечностей. М. С. Трубецької зробив висновок про те, що через наявність у кожній мові обмеженої кількості розрізнявальних засобів (набагато меншою за кількість слів), слова за потреби складаються з комбінацій розрізнявальних елементів «ознак» [15, с. 46].

Л. С. Виготський, запропонувавши психофізіологічну основу опозицій, показав, що в кожному художньому тексті закладена певна суперечність [5, с. 197]. Водночас Г. В. Андреева [1998], К. Н. Марченко [1995], Л. А. Новіков [1997] також вважають, що опозиції у прозовому тексті реалізуються на основі принципу контрасту. Серед лінгвістів висловлюється думка, що відносини тотожності і відмінності, аналогічності і неаналогічності є субінваріантними відносинами мови, «ядерним біном» [3, с. 32].

Запропонована класифікація опозицій М. С. Трубецького через її універсальність, з одного боку, та ізоморфності структури мови, з іншого, може розглядатися як загальна передумова для системної інтерпретації фактів не тільки у фонології та морфології [4, с. 328], але й в лексикології [7, с. 106; 12, с. 270], синтаксисі, тексті [8, с. 264–389] та поезії [13, с. 121–135]. Окрім цього, методика опозицій поєднується з методиками лінгвістичного аналізу, наприклад з дистрибутивним, компонентним та контекстологічним аналізом [2, с. 39; 21, с. 57–59; 24, с. 62–67].

Контраст з іншими принципами зв'язку явищ (суміжність, тотожність, подібність) може бути використаний для опису усього термінологічного «корпусу» мови в цілому — в його парадигматичному (взаємозв'язок лексичних значень слів у межах словотвірного гнізда, багатозначного слова, синонімічного ряду, антонімічної пари) і синтагматичному (відносини зчеплення, тотожності, подібності і відштовхування, що створюються мовцем) аспектах [3, с. 35]. Відтак, фонологічна концепція М. С. Трубецького, яка спирається на вчення Ф. де Сосюра, Бодуена де Куртене та Л. В. Щерби, є оригінальною й передовою, оскільки вона продовжує розвиток вчення про основні положення контрасту та його класифікаційні характеристики.

У свій час Ф. де Сосюр, підкреслюючи значення принципу комбінування в шахах і мові, дійшов висновку, що «мова є системою, виключно заснованою на протиставленні його конкретних одиниць» [14, с. 107], а «весь механізм мови ґрунтується виключно на тотожності і відмінності, причому ці останні є лише зворотним боком перших» [14, с. 108; див. також: 9, с. 47]. Проблема співвідношення двох фундаментальних типів відносин — ідентичності / опозиційності — і питання про примат одного з них при виборі шляху побудови теорії опозицій мають кардинальний характер для лінгвістики. Вперше теорію опозицій для фонологічного рівня мови запропонував М. С. Трубецькою. Під фонологічною опозицією він розумів «таке протиставлення звуків, яке в даній мові може диференціювати інтелектуальні значення» [15, с. 41].

Згідно з його теорією, опозиції можуть бути одновимірними (двосторонніми) і багатовимірними (багатосторонніми). В системі М. С. Трубецького поняття опозиції використовується для найменування парадигматичного протиставлення. Пізніше в напрямках, близьких до Празької лінгвістичної школи, закріпилося два терміни — *опозиція* і *контраст* — для позначення двох видів протиставлення: парадигматичного і синтагматичного. Так, А. Мартіне [10, с. 366–566] трактує контраст як відносини між одиницями мовного ланцюга, а опозицію — як відносини між одиницями, що входять в одну парадигму, як протиставлення в системі. Наприклад, С. Огден і І. Річардс [23, с. 14] для позначення і синтагматичного, і парадигматичного протиставлення використовують один термін *контраст*. При вивченні мовних відносин категорія протиставлення або опозиції використовувалася активніше. М. С. Трубецькою, напрацьовуючи теорію опозицій для фонологічної системи мови, відзначав можливість її застосування для аналізу інших рівнів мови. Метод опозицій став широко застосовуватися в таких розділах лінгвістики, як морфологія, граматики, семасіологія.

Усі дослідники сходяться на думці, що в основі всякої граматичної категорії лежить опозиція форм і значень (наприклад, категорії роду, числа і часу). У відомій роботі «Поезія граматики і граматики поезії» Р. О. Якобсон писав: «Поезія, накладаючи схожість на суміжність, зводить еквівалентність в принцип побудови сполучень. Симетрична повторність і контраст граматичних значень стають тут художніми прийомами» [18, с. 531]. Ю. М. Лотман доповнює цей вислів твердженням про те, що граматичні значення можуть набувати в поетичному тексті незвичайну для них смисловою виразність, включаючись у незвичайні опозиції. Поезія, в розумінні Ю. М. Лотмана, — понятійна структура великої складності, в якій народжуються 'архісеми'. «Термін утворений за аналогією з 'архіфоною' М. С. Трубецького для визначення на рівні значень одиниць, що включає всі загальні елементи лексико-семантичної опозиції. Архісема має дві сторони: вона вказує на загальне в семантиці членів опозиції і виділяє диференційні елементи кожного з них» [9, с. 135]. Вчений звертає увагу на те, що в поезії опозиція сприймається як смислова: виникають архісеми властиві саме цій поетичній структурі. «Надалі семантична структура будується вже на рівні архісем, які, вступаючи у взаємні опозиції, розкривають протиставлення свого змісту, утворюють архісеми вишого рівня, що, в кінцевому підсумку, провадить до осягнення одного з аспектів структури — ідеї твору» [9, с. 135–136].

Опозиції в семасіології, окрім Ю. М. Лотмана [1994], використовували також І. В. Арнольд [1966] і М. В. Нікітін [1996]. Так, І. В. Арнольд наголошує на наявності у семантичній опозиції часткових відмінностей між її компонентами [1966]. Вона виокремлює такі опозиції сем: *екстралінгвальні* ↔ *лінгвальні обумовлені, обов'язкові* ↔ *додаткові, актуалізовані* ↔ *потенційні, приховані* ↔ *імплікаційні, гіперсеми* ↔ *гіпосеми, денотативні* ↔ *конотативні*,

узуральні ↔ okazіональні. В основу моделювання опозитивних відносин в семасіології І. В. Арнольд кладе семантичні зв'язки всередині слова [2, с. 36–37].

М. В. Нікітін акцентує семантичні зв'язки між словами і розглядає протилежності в мові системно. За М. В. Нікітіним, опозитиви (антоніми і конверсиви) — мовні одиниці з протилежним значенням; іншими словами, в основі опозитивних лежать протилежні (несумісні) ознаки, актуалізовані в значеннях слів і їхніх поєднань [11, с. 455, 460]. Тим самим явище і проблема понятійної протилежності трансформуються в мовне явище і лінгвістичну проблему протилежності семантичної [там само]. Принципово важливим для вивчення комунікативного простору англійськомовного художнього прозового тексту як складно організованого семантичного цілого є такий висновок вченого: «враховуючи всі протилежності значень, антоніми, безумовно, належать до тіснішого семантичним зближенням у лексичі» [11, с. 456]. У застосуванні до просторових відносин вчений оперує поняттями статичний контраст (контраст розташування) і динамічний контраст (контраст напрямку, руху) [11, с. 467]. На тимчасовій осі відзначаються двочленні опозиції (первинний / вторинний, тимчасовий / постійний, разовий / повторюваний) і тричленні (початок / середина / кінець, минуле / теперішнє / майбутнє) [11, с. 472–473]. У всіх випадках автор підкреслює можливість реалізації сильної і слабкої опозиції [11, с. 470].

Велике значення і функційну багатоплановість різних опозицій у структурно-семантичній організації англійськомовного художнього прозового тексту відзначає чимало дослідників. Продуктивною для наших студій є теза Л. А. Новікова, що опозиція — не тільки актуальне протиставлення мовних одиниць, а й ефективний метод аналізу подібностей і відмінностей її компонентів: «Опозиції як глибинні структури образів розкривають суть їхнього змісту та естетичної значущості, концентруючи увагу читача на головному, домінуючому в них і роблячи саме вивчення тексту більш визначеним і точним» [12, с. 270]. М. В. Нікітін справедливо наголошує, що опозитивно пов'язані ознаки є відображенням концептуальних зв'язків і когнітивних структур свідомості [11, с. 478]. Контраст реалізується в текстовому просторі за допомогою цілої низки взаємодіючих опозицій.

Висновки та перспективи подальших досліджень у цьому напрямі. Отож, функціональна парадигма дослідження передбачає розуміння контрасту (як універсального структуротвірного принципу композиційно-семантичної організації англійськомовного художнього прозового тексту) з позицій протиставлення його елементів. Опозиція в її різнорівневих, структурних, семантичних і смислових реалізаціях — це актуальне протиставлення мовних одиниць і продуктивний метод аналізу подібностей і відмінностей її компонентів у різних комунікативних ситуаціях художнього контрасту. Відтак принцип протиставлення елементів вважаємо структуротвірною засадою композиційно-семантичної організації художнього прозового тексту. Опозиція в її різнорівневих, структурних, семантичних і смислових реалізаціях — це не тільки актуальне протиставлення мовних одиниць, але й продуктивний метод аналізу подібностей і відмінностей її компонентів у різних комунікативних ситуаціях текстового контрасту. Проте, феномен контрасту не є однозначним для сучасного мовознавства і потребує подальшого дослідження.

Література

1. Андреева Г. В. Актуализация категории противоположности в художественном тексте. *Актуальные проблемы стилистики декодирования, теория интертекстуальности в семантике слова и высказывания*. Санкт-Петербург: Изд-во Санкт-Петербургского ун-та, 1998. С. 10–17.
2. Арнольд И. В. Семантическая структура слова в современном английском языке и методика её исследования. Москва: Просвещение, 1966. 192 с.
3. Бочина Т. Г. Контраст как лингвокогнитивный принцип русской пословицы: автореф. дис. ... д-ра филол. наук: 10.02.01. Казань: Казанский госуниверситет им. В. И. Ульянова-Ленина, 2003. 52 с.
4. Булыгина Т. В. Пражская школа. Основные направления структурализма. Москва: Наука, 1964. С. 46–126.
5. Выготский Л. С. Мышление и речь. Москва: Лабиринт, 1999. 750 с.
6. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования. Москва: Наука, 1981. 137 с.
7. Караулов Ю. Н. Общая и русская лексикография. Москва: Наука, 1976. 356 с.
8. Лайонз Дж. Введение в теоретическую лингвистику: пер. с англ. Москва: Прогресс, 1978. 544 с.
9. Лотман Ю. М. О поэтах и поэзии: анализ поэтического текста. Санкт-Петербург: Искусство-СПБ, 1996. 846 с.
10. Мартине А. Основы общей лингвистики. *Новое в лингвистике*. Москва: Изд-во иностр. лит., 1963. Вып. 3. С. 366–566.
11. Никитин М. В. Курс лингвистической семантики: учеб. пособие. Санкт-Петербург: Науч. центр диалога, 1996. 760 с.
12. Новиков Л. А. Опозитивный метод в поэтике. *Структура и семантика художественного текста: доклады VII Междунар. конф.* Москва: СпортАкадемПресс, 1997. С. 269–279.
13. Новиков Л. А. Поэтическое противоречие. *Вестник РУДН. Серия: Лингвистика*. 2002. № 3. С. 121–135.
14. Сосюр Ф. де. Курс загальної лінгвістики / пер. з фр. А. Корнійчук, К. Тищенко. Київ: Основи, 1998. 324 с.
15. Трубецкой Н. С. Основы фонологии. Москва: Аспект Пресс, 2000. 352 с.
16. Хомский Н. Язык и мышление. Москва: Изд-во МГУ, 1972. 123 с.

17. Чейф У. Данное, контрастивность, определённость, топики и точки зрения. *Новое в зарубежной лингвистике*. Москва: Прогресс, 1982. Вып. 11: Современные синтаксические теории в американской лингвистике. С. 116–147.
18. Якобсон Р. В поисках сущности языка. *Семиотика: антология*. 2-е изд., испр. и доп. Москва: Академический проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2001. С. 111–126.
19. Dryer R. L. *Elementary Statistics. Practical Data Analysis*. Iowa City: State University of Iowa, 1956.
20. *Dynamic Functionalism: Strategy and Tactics* / W. Chafe, J. Nichols (eds.). Paris: Editions de l'École des Hautes Études en Sciences Sociales, 1985. 202 p.
21. Johnson K., Johnson H. *The Encyclopedic Dictionary of Applied Linguistics: A Handbook for Language Teaching*. Wiley-Blackwell Publishing, 1999. 400 p.
22. Haiman J. Iconic and economic motivation. *Language*. 1983. No. 59. P. 781–819.
23. Ogden C. K. *Oppositions*. Bloomington: Indiana University Press, 1968. 525 p.
24. *The Cambridge Encyclopedia of the English Language* / ed. D. Crystal. Cambridge: CUP, 1995. 489 p.
25. Thompson S. A. On Addressing Functional Explanations. *Linguistics, Language and Communication*. 1991. 11.1/2. P. 93–96.
26. Thompson S. A., Mulac A. J. The Discourse Conditions for the Use of Complementizer that in Conversational English. *Journal of Pragmatics*. 1991. No. 15. P. 237–250.
27. Thompson E. P. Time, Work-Discipline, and Industrial Capitalism. *Classes, Power, and Conflict*. London: The Macmillan Press Ltd, 1982. P. 299–309.
28. Tomlin R. Linguistic Reflectors of Cognitive Events. *Coherence and Grounding in Discourse*. Amsterdam: John Benjamin's, 1987. P. 455–479.

References

1. Andreeva, G. V. (1998), "Actualization of the category of opposites in a literary text", *Actual problems of decoding stylistics, intertextuality theory in a semantics of words and utterances* ["Aktualizatsiya kategorii protivopolozhnosti v khudozhestvennom tekste", *Aktual'nyye problemy stilistiki dekodirovaniya, teoriya intertekstual'nosti v semantike slova i vyskazyvaniya*], Publishing House of St. Petersburg State University, St. Petersburg, pp. 10–17.
2. Arnold, I. V. (1966), *The semantic structure of the word in modern English and the methodology of its research* [*Semanticheskaya struktura slova v sovremennom angliyskom yazyke i metodika yeyo issledovaniya*], Prosveshchenie, Moscow, 192 p.
3. Bochina, T. G. (2003), *Contrast as a linguistic-cognitive principle of the Russian proverb*: Author's thesis [*Kontrast kak lingvokognitivnyy printsip russkoy posloviцы: avtoref. dis. ... d-ra filol. nauk: 10.02.01*], Vladimir Ulyanov-Lenin Kazan State University, Kazan, 52 p.
4. Bulygina, T. V. (1964), "The Prague School", *The main areas of structuralism* ["Prazhskaya shkola", *Osnovnyye napravleniya strukturalizma*], Nauka, Moscow, pp. 46–126.
5. Vygotzky, L. S. (1999), *Thinking and speech* [*Myshleniye i rech'*], Labyrinth, Moscow, 750 p.
6. Galperin, I. R. (1981), *Text as an object of linguistic research* [*Tekst kak ob'ekt lingvisticheskogo issledovaniya*], Nauka, Moscow, 137 p.
7. Karaulov, Yu. N. (1976), *General and Russian lexicography* [*Obshchaya i russkaya leksikografiya*], Nauka, Moscow, 356 p.
8. Lyons, J. (1978), *Introduction to theoretical linguistics*, transl. from English [*Vvedeniye v teoreticheskuyu lingvistiku*, per. s angl.], Progress, Moscow, 544 p.
9. Lotman, Yu. M. (1996), *On poets and poetry: Analysis of a poetic text* [*O poetakh I poezii: analiz poeticheskogo teksta*], Iskusstvo-SPB, St. Petersburg, 846 p.
10. Martinet, A. (1963), "Fundamentals of General Linguistics", *New in linguistics* ["Osnovy obshchey lingvistiki", *Novoye v lingvistike*], Publ. house of foreign countries lit., Moscow, Issue 3, pp. 366–566.
11. Nikitin, M. V. (1996), *The course of linguistic semantics: textbook* [*Kurs lingvisticheskoy semantiki: ucheb. posobiye*], Scientific Center for Dialogue, St. Petersburg, 760 p.
12. Novikov, L. A. (1997), "Opposite method in poetics", *The structure and semantics of a literary text: Reports of the 7th Intern. conf.* ["Oppozitivnyy metod v poetike". *Struktura i semantika khudozhestvennogo teksta: doklady VII Mezhdunar. konf.*], SportAcademPress, Moscow, pp. 269–279.
13. Novikov, L. A. (2002), "Poetic contradiction", *Bulletin of the RUDN University, Series: Linguistics* ["Poeticheskoye protivorechiye", *Vestnik RUDN, Seriya: Lingvistika*], RUDN University, Moscow, No. 3, pp. 121–135.
14. Saussure, F. de. (1998), *The course of foreign linguistics*, transl. from French [*Kurs zahalnoii lnhvistyky*, per. z frants.], Osnovy, Kyiv, 332 p.
15. Trubetskoy, N. S. (2000), *Fundamentals of phonology* [*Osnovy fonologii*], Aspect Press, Moscow, 352 p.
16. Chomsky, N. (1972), *Language and Mind* [*Yazyk i myshleniye*], Moscow State University Publishing House, Moscow, 123 p.
17. Cheyfe, W. (1982), "Givenness, contrastiveness, definiteness, subjects, topics, and point of view", transl. from English, *New in foreign linguistics* ["Dannoye, kontrastivnost', opredelonnost', topiki I točki zreniya", per. s angl., *Novoye v zarubezhnoy lingvistike*], Progress, Moscow, Issue 11: *Modern syntactic theories in American linguistics* [*Sovremennyye sintaksicheskiye teorii v amerikanskoj lingvistike*], pp. 116–147.
18. Jacobson, R. (2001), "Quest for the Essence of Language", *Semiotics: anthology*, 2nd ed., rev. and add. ["V poiskakh sushchnosti yazyka", *Semiotika: antologiya*, 2 izd., ispr. i dop.], Yu. S. Stepanov (ed.), Academic project, Moscow & Business Book, Ekaterinburg, pp. 111–126.
19. Dryer, R. L. (1956), *Elementary Statistics. Practical Data Analysis*, State University of Iowa, Iowa City.
20. *Dynamic Functionalism: Strategy and Tactics* (1985), W. Chafe, J. Nichols (eds.), Editions de l'École des Hautes Études en Sciences Sociales, Paris, 202 p.
21. Johnson, K., Johnson, H. (1999), *The Encyclopedic Dictionary of Applied Linguistics: A Handbook for Language Teaching*, Wiley-Blackwell Publishing, 400 p.
22. Haiman, J. (1983), "Iconic and economic motivation", *Language*, No. 59, pp. 781–819.
23. Ogden, C. K. (1968), *Oppositions*, Indiana University Press, Bloomington, 525 p.

24. *The Cambridge Encyclopedia of the English Language* (1995), D. Crystal (ed.), Cambridge University Press, Cambridge, 489 p.

25. Thompson, S. A. (1991), "On Addressing Functional Explanations", *Linguistics, Language and Communication*, issue 11, vol. 1/2, pp. 93–96.

26. Thompson, S. A., Mulac, A. J. (1991), "The Discourse Conditions for the Use of Complementizer that in Conversational English", *Journal of Pragmatics*, No. 15, pp. 237–250.

27. Thompson, E. P. (1982), "Time, Work-Discipline, and Industrial Capitalism", *Classes, Power, and Conflict*, The Macmillan Press Ltd, London, pp. 299–309.

28. Tomlin, R. (1987), "Linguistic Reflectors of Cognitive Events", *Coherence and Grounding in Discourse*, John Benjamin's, Amsterdam, pp. 455–479.

ГРБНЯ Наталия Александровна,

кандидат филологических наук, доцент кафедры иностранных языков для гуманитарных факультетов Львовского национального университета имени Ивана Франко; ул. Университетская, 1, г. Львов, 79000, Украина; тел.: +38 066 2279252; e-mail: nata.eng777@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-0399-7008

ФУНКЦИОНАЛИЗМ И ТЕОРИЯ ОППОЗИЦИЙ КАК ОСНОВНЫЕ ПРИНЦИПЫ ИССЛЕДОВАНИЯ СРЕДСТВ РЕАЛИЗАЦИИ КОНТРАСТА В АНГЛОЯЗЫЧНОМ ХУДОЖЕСТВЕННОМ ДИСКУРСЕ

Аннотация. Статья посвящена проблеме функционализма и теории оппозиций как основным принципам исследования средств реализации контраста в англоязычном художественном дискурсе. Цель статьи — осуществить лингвопрагматический анализ функционализма и теории оппозиций как лингвистической основы анализа средств реализации контраста в англоязычном художественном дискурсе. Объект изучения — функционализм и оппозиция как базовые принципы исследования средств реализации такого контраста. Предметом исследования являются средства выражения контраста в англоязычном художественном прозаическом дискурсе. Применена методика лексикографического, структурно-синтаксического, лексико-семантического, функционального, контекстуально-ситуативного, интерпретативного анализа. Результатом исследования функционализма как лингвистического направления и анализа его основных характеристик стали выводы о том, что принцип противопоставления элементов является структурообразующей основой композиции семантической организации художественного прозаического текста. Оппозиция в её разноуровневых, структурных, семантических и смысловых реализациях является также продуктивным методом анализа сходств и различий её компонентов в различных коммуникативных ситуациях текстового контраста. Доказано, что контраст реализуется в текстовом пространстве с помощью целого ряда взаимодействующих оппозиций.

Ключевые слова: контраст, функционализм, теория оппозиций, текст, противоположность, англоязычный художественный дискурс.

Nataliya O. HRYNYA,

PhD, Associate Professor of English of the Department of Foreign Languages for the Humanities, the Ivan Franko Lviv National University; 1, Universitetska Str., Lviv, 79000, Ukraine; Phone number: +38 066 2279252; e-mail: nata.eng777@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-0399-7008

FUNCTIONALISM AND THE THEORY OF OPPOSITION AS THE MAIN PRINCIPLES OF STUDYING THE MEANS OF IMPLEMENTING CONTRAST IN THE ENGLISH-LANGUAGE ARTISTIC DISCOURSE

Summary. The article is devoted to the problem of functionalism and the theory of opposition as the main principles of studying the means of implementing the contrast in the English-language artistic discourse. Functionalism as a linguistic direction is investigated and its main characteristics are analyzed. It has been found out that the contrast can be used to describe the whole terminology of the "body" of the language in its paradigmatic and syntagmatic aspects. On the material of the works of domestic and foreign linguists it is proved that the contrast is realized in the text space with the help of a number of interacting opposition.

Key words: contrast, functionalism, the theory of opposition, text, contradiction, the English-language artistic discourse.

Статтю отримано 19.03.2019 р.